

3. Abla A.H. Bokhari (2017). Universities' Social Responsibility (USR) and Sustainable Development: A Conceptual Framework. International Journal of Economics and Management Studies. URL: https://www.researchgate.net/publication/321906143_Universities'_Social_Responsibility_USR_and_Sustainable_Development_A_Conceptual_Framework.
4. UNIBILITY (2017). Guidelines for Universities Engaging in Social Responsibility. URL: https://www.postgraduatecenter.at/fileadmin/user_upload/pgc/2_LifeLong_Learning_Projekte/0_Lifelong_Learning_Projekte/UNIBILITY/Downloads/Guidelines/IO8_Guidelines_final_version_2017-09-12_print.pdf.
5. Rating Universities On Social Responsibility: QS Stars. URL: <https://www.topuniversities.com/qs-stars/qs-stars/rating-universities-engagement-qs-stars>.
6. Trottier Family Foundation (2018). Sustainable finance and investing in a responsible future. URL: <https://ccli.ubc.ca/wp-content/uploads/2021/05/Sustainable-Finance-and-Investing-in-a-Responsible-Future.pdf>.
7. UNPRI. URL: <https://www.unpri.org/pri/about-the-pri>.
8. UNPRI (2020). Principles for responsible investment an investor initiative in partnership with unep finance initiative and the un global compact. URL: <https://www.unpri.org/download?ac=10948>.
9. The Sustainability Tracking, Assessment & Rating System. URL: <https://stars.aashe.org/>.
10. Association for the Advancement of Sustainability in Higher Education. URL: <https://www.aashe.org/>.
11. Billion Dollar Green Challenge. URL: <http://greenbillion.org>.

Vlasova I. V. Universities' social responsibility in the context of sustainable development

Social / community investments, charity donations, regional development, economic, social, environmental impact are important indicators of university social responsibility. The tendency of the rise of universities' social responsibility during sustainable investment process is identified. The types of "Sustainable investing" are clarified, which include "Traditional investing", "Philanthropy", "Ethical or responsible investing", "Sustainable investing", Impact Investing. The components of university engagement into the sustainable investment practice are identified. The are:

- "Integrating ESG criteria".
- "Negative screening and divestment".
- "Positive screening".
- "Sustainable Investment Funds".
- "Establishing Student managed funds that incorporate sustainable investing".
- "Signing onto commitments related to Sustainable Investing", which includes adherence to the Principles for Responsible investing, participation in investor networks on climate risk and sustainability and also in various sustainable development programs.
- "Shareholder Engagement" in the form of proxy voting, engaging in dialogue with companies held in the portfolio, preparation of shareholder resolutions, etc.
- "Forming a shareholder Responsibility Committee". Forming a shareholder responsibility committee to advise the trustees allows institutions to include students, faculty, and alumni in research and discussion of important corporate policies on sustainability.
- "Endowment transparency" in terms of disclosure and provision of information about endowment investment holdings and shareholder proxy voting records.

Key words: innovation investment; sustainable development; civic university; social / community investments; university societal / community / civic engagement; university autonomy; university social responsibility.

УДК 371.31:37.011.32:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.82.08>

Груба Т. Л.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті з'ясовано поняття "змішане навчання", обґрунтовано дидактичний потенціал змішаного навчання, що є цілеспрямованим процесом здобування знань, формування вмінь і навичок в умовах поєднання аудиторної та поза-аудиторної діяльності на основі поєднання різних технологій задля досягнення мети освітнього процесу – формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. Визначено, що змішане навчання дозволяє максимально враховувати індивідуальні потреби здобувачів освіти, даючи змогу працювати у зручному темпі й режимі; сприяє формуванню суб'єктної позиції студента через підвищення його мотивації, самостійності, залучення до рефлексії та самоаналізу. На основі розроблених і детально описаних науковцями особливостей застосування змішаного навчання встановлено, що процес змішаного навчання можна поділити на кілька етапів: самостійне опрацювання навчальної інформації студентами, інтерактивне аудиторне заняття, виконання практичних та індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів, контроль. Доведено, що перебіг процесу залежать передусім від мети навчання, змісту навчального матеріалу та обраної моделі змішаного навчання. У роботі охарактеризовано недоліки та переваги впровадження змішаного навчання в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Серед переваг виокремлено диференціацію освітнього процесу, оскільки здобувачі освіти опановують навчальний матеріал відповідно до власної освітньої траєкторії. Окрім того, до переваг

відносять розширення можливостей діагностувальних засобів, оскільки можна використовувати як традиційні усні опитування (дозволяють опитати лише частину здобувачів освіти) і письмові роботи (потребують часу для перевірки та повідомлення її результатів), так і самооцінювання і взаємооцінювання, котрі стають органічним складником сучасного освітнього процесу, а також комп'ютерні тести, що дозволяють студентам відразу побачити результати їх виконання. До недоліків застосування зараховано різний рівень сформованості у студентів-філологів інформаційно-комунікаційної компетентності, що суттєво впливає на можливість успішно виконувати певні навчально-пізнавальні дії, демонструвати здобутий результат.

У статті зазначено, що для викладачів змішане навчання стане засобом підвищення рівня співробітництва, допоможе поєднати навчальну та наукову діяльність, уможливить використання новітніх технологій задля підвищення якості навчання. Подальшого наукового пошуку потребує розроблення та осучаснення методичних рекомендацій для викладачів і студентів щодо реалізації різноманітних моделей змішаного навчання в освітньому процесі сучасного університету.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, майбутні вчителі української мови і літератури, аудиторна та позааудиторна діяльність, діагностувальні засоби навчання, переваги та недоліки змішаного навчання, самооцінювання, взаємооцінювання.

Стан розвитку електронних засобів навчання, інноваційні зміни системи української освіти зумовлюють трансформацію освітнього процесу у закладах вищої освіти, зміну акцентів у бік самостійної підготовки студентів. Усе більшої популярності в сучасних умовах набуває змішане навчання, що реалізується через поєднання традиційних та електронних технологій.

У законі України “Про вищу освіту”, “Про освіту”, у Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”), концепції “Нова українська школа”, у Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти визначено стратегічні напрями розвитку української освіти, що є методологічними орієнтирами професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури. Сучасний учитель має бути не тільки готовим до самостійного здобування знань, постійного підвищення власної кваліфікації, але й навчити учнів працювати самостійно з великими обсягами інформації, орієнтуватися в ній, аналізувати її, виявляти достовірність/недостовірність. Це зумовлює необхідність формування у студентів умінь самостійно розробляти алгоритми засвоєння, закріплення, узагальнення і систематизації теоретичного матеріалу, що швидко оновлюється, використання здобутих знань задля розв’язання різноманітних навчальних і життєвих завдань, умінь працювати в команді. У цьому контексті важко переоцінити роль змішаного навчання.

Важливість і доцільність застосування змішаного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти – площина наукових візій зарубіжних та українських дослідників С. Березенської, В. Бикова, К. Бугайчука, І. Воронькової, О. Коротун, О. Кривоноса, К. Куна, В. Кухаренка, В. Олійника, Н. Морзе, Дарліна Пейнера, О. Рафальської, О. Спірина, А. Стрюка, Ю. Триуса, Роджера Шанка та інших.

Водночас під час студіювання наукових джерел з’ясовано, що й донині у лінгводидактиці не досить уваги приділено описовим теоретичним засадам упровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти, доцільності оптимального використання різноманітних моделей змішаного навчання під час підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, що вочевидь актуалізує обрану тему наукового дослідження.

Мета дослідження – аналіз та узагальнення літератури із зазначеної вище проблеми, уточнення поняття “змішане навчання”, обґрунтування дидактичного потенціалу змішаного навчання, що є цілеспрямованим процесом здобування знань, формування вмінь і навичок в умовах поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності на основі поєднання різних технологій задля досягнення мети освітнього процесу – формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Практика свідчить, що викладачі вишів активно використовують потенціал електронних засобів навчання (електронна пошта, соціальні мережі, хмарні технології, блоги, персональні сайти тощо) для спілкування і передачі інформації. Цей начебто хаотично-стихийний процес дав стимул для розвитку інноваційних педагогічних технологій. Упродовж останнього десятиріччя спостерігаємо трансформацію освітнього процесу у вишах, виокремлення різних типів навчання.

К. Бугайчук наводить висновки, зроблені фахівцями Sloan Consortium, згідно з якими можна виокремити такі різні типи навчання залежно від взаємодії його учасників і шляхів доставки навчального матеріалу:

- традиційне навчання (інформацію подано в усній або в письмовій формі, не використовуються інформаційно-комунікаційні технології, відсутня асинхронна взаємодія в освітньому процесі);
- навчання, підсилене дистанційними технологіями (до 30%), під час якого використовують здебільшого мережеві технології для доставки навчальних матеріалів і розв’язання організаційних проблем у межах традиційного навчання;
- змішане навчання, під час якого мережеві технології використовують не лише для доставки навчальних матеріалів, але й для виконання завдань, колаборації та іншої взаємодії. Очні зустрічі зведено до мінімуму;
- дистанційне навчання, під час якого вся навчальна діяльність і доставка навчальних матеріалів відбувається за допомогою мережевих технологій за відсутності очних зустрічей [1].

Виклики сьогодення, продиктовані пандемією та карантинними заходами, спричинили масове введення дистанційного навчання і загострили потребу вивчення особливостей дидактико-розвивального потенціалу,

застосування змішаного навчання загалом та під час фахової підготовки майбутніх учителів української мови та літератури зокрема. На думку розробників рекомендацій, розміщених на сайті Міністерства освіти і науки України 24 червня 2020 року, “якісно впроваджене змішане навчання суттєво покращує освітній процес” [10, с. 23]. У вищезазначеному контексті слушним є порушення проблеми якісного впровадження змішаного навчання. Для цього необхідно визначити, що таке змішане навчання, у чому полягають його переваги, визначити проблемні зони задля того, щоб мінімізувати недоліки та максимально використати дидактико-розвивальний потенціал змішаного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури.

У науковій літературі немає одностайності з-поміж дослідників щодо визначення цього терміну. До того ж науковці називають його по-різному: “змішане”, “комбіноване”, “гібридне”, що, вочевидь, пов’язано з особливостями перекладу з мови-донора. Інколи ототожнюють дистанційне і змішане навчання, хоча дистанційне навчання вже належним чином потлумачено не тільки в наукових студіях, але й у законодавчих документах. Положення про дистанційне навчання визначає його як “індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій” [9].

На початку нового тисячоліття в закордонних джерелах траплялися такі визначення: “змішане навчання об’єднує живе навчання та веб-технології, наприклад, віртуальний клас, самопідготовку, спільне навчання, потокове відео, аудіо, текст” [1]. Але означене тлумачення, на нашу думку, не розкриває категорійної належності базового поняття, адже із нього не зрозуміло: змішане навчання – це метод чи засіб, чи технологія. Поєднання відео, аудіо та текстових матеріалів уже не є ексклюзивом у традиційній моделі навчання. У 2006 році було зроблено узагальнений висновок, що “змішане навчання передбачає очне навчання і навчання за допомогою комп’ютера” [1]. Це визначення сприяло уточненню поняття, проте не зняло питань щодо статусу змішаного навчання.

Цікавим ракурсом розгляду проблеми вирізняються міркування К. Лісецького у статті “Модель змішаного навчання в системі вищої освіти”, де автор визначає його як модель, про що свідчить назва. Водночас у тексті автор статті називає змішане навчання освітнім напрямом, системою і методом: “Blended learning, або змішане навчання – це освітній напрям, у рамках якого студенти мають змогу отримувати знання самостійно й очно з викладачем” [8; “за використання системи змішаного навчання студент має змогу оволодіти основними новими знаннями самостійно, використовуючи електронні ресурси, а на аудиторних заняттях закріплювати вивчений матеріал” [8]; “використання методу змішаного навчання повинно призвести до якісної зміни навчання” [8].

О. Кривонос вважає, що “змішане навчання – це освітня концепція, в рамках якої учень отримує знання і самостійно (онлайн), і очно (з викладачем)” [6] У цьому визначенні акцентовано увагу на шляхах і джерелах здобування знань.

А. Фандєєва, називаючи змішане навчання технологією змін і трансформацій [13], визначає особливу роль змішаного навчання у сучасній системі освіти, оскільки воно радикально змінює освітній процес, трансформує традиційну роль його суб’єктів.

Центр інноваційної освіти “ПРО СВІТ” пропонує таке визначення: “Змішане навчання – це методика формальної освіти, згідно з якою учень/учениця засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає у шкільному класі. Водночас усі активності впродовж вивчення того чи того предмета логічно пов’язані між собою і, як результат, учень отримує цілісний навчальний досвід” [4]. Як ми бачимо, у цьому визначенні змішане навчання названо методикою формальної освіти.

Отже, дослідники по-різному визначають змішане навчання: як концепцію, технологію, модель, методику тощо.

Термінологічна неузгодженість і варіативність призводить до вільного вибору тлумачення поняття в кожному окремому дослідженні, демонструючи передусім авторську позицію. Дійсно, таку ситуацію можна пояснити складністю поняття, котре не може бути виражене однією думкою, та браком системних досліджень.

Звернення до лексикографічних джерел засвідчує, що слово “змішаний” означає “той, що складається з чого-небудь різного, різнорідного” (<http://sum.in.ua/s/zmishanyj>).

Згідно з “Педагогічним словником” С. Гончаренка, навчання – цілеспрямований процес передачі та засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини [2, с. 223].

Із цього випливає, що змішане навчання є цілеспрямованим процесом здобування знань, формування вмінь і навичок в умовах поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності на основі поєднання різних технологій задля досягнення мети освітнього процесу – формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Подібне визначення пропонує в кандидатській дисертації А. Стрюк: “... це цілеспрямований процес здобування знань, формування вмінь і навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб’єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, елек-

тронного, дистанційного та мобільного навчання” [11, с. 29]. О. Коротун дотримується думки, що “процес, за якого традиційні технології поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання, називають змішаним навчанням” [6, с. 117].

У монографії “Теорія і практика змішаного навчання” за редакцією українського науковця В. Кухаренка зазначено: “змішане навчання – це цілеспрямований процес здобування знань, набуття вмій і навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб’єктів освітнього процесу на основі впровадження і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання” [12].

Як ми бачимо, автори уточнюють означене визначення, не тільки називаючи технології, сукупність яких і забезпечує змішане навчання, але й наголошують на важливості самоконтролю студента, що підвищує його відповідальність за результати навчання. Не вдаючись до дискусій, ми будемо використовувати означене визначення.

Із наведених вище визначень випливає, що змішане навчання є методологією сучасного освітнього процесу, яка зумовлює поєднання традиційних і новітніх технологій, що допомагає реалізувати поставлені завдання внаслідок їх поєднання й змішування. Поєднання технологій можна вважати перевагою змішаного навчання. В. Кухаренко зі співавторами монографії вважають, що “змішане навчання дозволяє зробити більше з меншими витратами” [12, с.52].

На думку дослідників, змішане навчання сприяє розв’язанню таких актуальних завдань:

- розширення можливостей студентів з огляду на те, що змішане навчання дозволяє максимально врахувати їхні індивідуальні потреби, дозволяючи працювати у зручному темпі;
- формування суб’єктної позиції студента через підвищення його мотивації, самостійності, залучення до рефлексії та самоаналізу;
- персоналізація освітнього процесу: здобувачі освіти самостійно визначають мету і завдання, шляхи їх досягнення; в умовах змішаного навчання викладач стає не ретранслятором навчальної інформації, а фасилітатором, консультантом, що докорінно змінює його функції в освітньому процесі;
- забезпечення інтерактивної взаємодії викладача зі студентами, що сприяє конструюванню цілісного самоосвітнього процесу кожним студентом [12].

У цьому контексті доречно говорити про переваги змішаного навчання. Вивчення й аналіз спеціальної літератури дозволяє стверджувати, що науковці та практики визначають багато переваг змішаного навчання. Узагальнено подамо і прокоментуємо окремі з них.

Важливою перевагою вважаємо те, що студент задалегідь готується до заняття, оскільки змішане навчання не передбачає пасивного слухання лекцій. Натомість студенти готуються задалегідь, під час заняття вони мають змогу уточнити окремі аспекти того чи того питання, порушеної проблеми, що розглядається, тощо. До того ж, здобуваючи інформацію за межами аудиторії, студенти мають змогу краще розподілити час. Наприклад, викладач пропонує опрацювати певні джерела для вивчення нової теми, після цього пропонує онлайн-тест, результати якого показують, наскільки добре опанували навчальний матеріал здобувачі освіти, які питання залишилися для них складними. Тож викладач має змогу продуктивно розподілити навчальний час, акцентуючи увагу на більш складному матеріалі. Студент опрацьовує матеріал у зручний для нього час, у зручному для нього темпі. Вочевидь, можна говорити про диференціацію освітнього процесу, оскільки здобувачі освіти опановують навчальний матеріал відповідно до власної освітньої траєкторії. Отже, здобувачі освіти стають активними учасниками освітнього процесу, що сприяє формуванню стійкої мотивації до опанування навчального курсу, що можна вважати ще однією перевагою змішаного навчання.

Науковці відзначають таку перевагу змішаного навчання, як робота в командах, оскільки “змішане навчання – це командний вид діяльності, котрий робить процес навчання соціальним і прозорим” [12, с. 56].

До переваг відносять також розширення можливостей діагностувальних засобів, оскільки можна використовувати як традиційні усні опитування (дають змогу опитати лише частину здобувачів освіти), письмові роботи (потребують часу для перевірки та повідомлення її результатів), так і само оцінювання та взаємооцінювання, котрі стають органічним складником сучасного освітнього процесу, а також комп’ютерні тести, що дозволяють студентам відразу побачити результати їх виконання. Це демонструє поступ кожного студента в опануванні кожної теми навчального курсу, дає змогу відразу побачити проблемні зони. Таким чином викладачеві легше тримати в полі зору успішність студентської групи загалом і кожного студента зокрема.

Ще однією перевагою змішаного навчання, на думку науковців, є “розширення навчання за межі однієї події” [12, с. 56]. Прокоментуємо це твердження. Під час змішаного навчання кожне заняття, проведене за межами аудиторії, дозволяє залучити за допомогою сучасних електронних платформ багатьох учасників освітнього процесу, які можуть слухати один одного, одночасно спілкуватися в чаті, ставлячи ті запитання, що виникають під час сприймання інформації відразу, а не в кінці заняття, як це робиться зазвичай на традиційній лекції. Відслідковування змісту повідомлень у чаті дає змогу викладачеві відразу реагувати на них, у разі потреби змінити темп, манеру викладу, дати додаткові пояснення. Крім того, студенти можуть скористатися можливостями Інтернет для кращого засвоєння тих чи інших відомостей. Наприклад, говорячи про орфографічні чи пунктуаційні правила української мови, немає потреби відтворювати зміст “Українського правопису”, оскільки студенти можуть відразу за гіперпосиланням відкрити його самостійно. До того ж

викладач має змогу давати завдання, зокрема тестові, що уможливить одночасно перевірку рівня засвоєного матеріалу та виявлення тих проблемних моментів, що викликають утруднення.

Як ми бачимо, відбувається зміна видів діяльності суб'єктів освітнього процесу: можна не просто прослухати новий матеріал у дистанційному режимі, але й обговорити його. Це формує у здобувачів освіти уміння працювати разом, аналітичні й комунікативні вміння, а також сприяє розвитку критичного мислення.

Нам видається, що стисло й точно особливості змішаного навчання сформулювала І. Воротникова, яка виокремлює такі: “необмежений зміст, урахування освітніх потреб, індивідуальний освітній маршрут кожної дитини, зміна ролі педагога від вертикального домінування до горизонтальної взаємодії і модерації, збільшення впливу не зовнішньої оцінки, а самооцінки та взаємооцінювання” [3, с. 16].

Загалом погоджуючись із думкою науковця, прокоментуємо і спробуємо уточнити означені положення, екстраполюючи їх в умови сучасної університетської освіти.

Особливу роль відіграє необмеженість змісту, що розширює межі традиційного заняття, адже студент здобуває інформацію не тільки від викладача та з підручників, як це відбувалося впродовж багатьох років у вишах. Нині студенту відкриті різноманітні електронні освітні платформи, сторінки спеціалізованих установ у соціальних мережах, наприклад, Інституту мовознавства НАН України, Інституту української мови НАН України, часописів “Дивослово”, “Українська мова і література у школі” тощо; матеріали конференцій, які відбулися останнім часом та оприлюднені в Інтернет, блоги та сайти, сторінки окремих науковців, учителів. Студент має змогу не лише ознайомитися з методикою проведення уроку з тієї чи іншої теми, але й переглянути уроки, проведені вчителями української мови та літератури, наявні в мережі. Здобувачі освіти спостерігають на практиці особливості застосування того чи того методу або прийому, визначають його ефективність/неефективність у кожному конкретному випадку, реакцію учнів тощо. Так вони готуються до проведення самостійних уроків, мають змогу побачити проблемні моменти та зануритися в мовознавчу теорію, щоб розібратися у складному матеріалі.

З огляду на зазначене вище можна вважати, що змішане навчання максимально враховує освітні потреби кожного здобувача освіти, оскільки всі студенти мають різний ступінь підготовки, тож під час змішаного навчання кожен має право самостійно обрати індивідуальний освітній маршрут.

У цьому випадку викладач стає модератором, консультантом, координатором освітнього процесу, що докорінно змінює його роль.

Особливо відзначимо, що в умовах дистанційного навчання збільшується вплив не зовнішнього оцінювання, а самооцінювання і взаємооцінювання студентів. Залучення їх до процесів оцінювання допомагає побачити свої сильні і слабкі сторони, спостерігати за динамікою власних досягнень.

Дослідники проблеми (К. Бугайчук, І. Воротникова, В. Кухаренко та інші) відзначають потужну роль змішаних курсів під час розв'язання низки актуальних проблем університету, викладацького колективу і студентства. Для університетів використання змішаних курсів допомагає подолати таку проблему, як нестача аудиторного фонду. Для викладачів такі курси можуть бути засобом підвищення рівня співробітництва, допомагають поєднувати навчальну та наукову діяльність, уможлиблюють використання новітніх технологій навчання задля підвищення якості. Для студентів змішані курси дають змогу поєднувати онлайн-навчання разом із соціально-навчальною взаємодією. Важливо, щоб змішане навчання задовольняло потреби студентів, тож критерієм відбору змішаних курсів має стати не використання новітніх технологій, які є трендами сучасного освітнього процесу, а максимальне врахування запитів і потреб здобувачів освіти. До того ж змішане навчання дає змогу викладачеві використовувати різні сервіси для цього. Студенти мають широкий вибір інформаційних джерел та інструментів для їх опанування. Із цього випливає, що змішане навчання відповідає вимогам і засадам особистісно орієнтованого навчання, але планування і реалізація змішаного навчання потребують неабиякої майстерності та обізнаності в інформаційних технологіях викладачів. Упровадження змішаного навчання потребує від педагогів оволодіння різноманітними комунікаційними сервісами, системами управління, спільною онлайн діяльністю тощо. Вони повинні вміти створювати навчальні матеріали, необхідні для забезпечення ефективності освітнього процесу. Особливої актуальності набуває формування в майбутніх учителів української мови і літератури здатності диференціювати завдання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

Змішане навчання вважають інтеграцією формального та неформального навчання. Під час перебігу змішаного навчання можна виокремити кілька етапів: самостійне опрацювання навчальної інформації студентами, інтерактивне аудиторне заняття, виконання практичних та індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів, контроль. Студенти мають змогу вдома ознайомитися з теоретичним матеріалом, опрацювати його, переглянути відео. Під час лекції студенти обговорюють теоретичні положення, виконують практичні завдання, що потребують опори на опрацьований матеріал. Таким чином їх стимулюють до активної пізнавальної діяльності.

Однак кількість етапів, їхній перебіг залежать передусім від мети навчання, змісту навчального матеріалу та обраної моделі змішаного навчання.

З-поміж недоліків змішаного навчання І. Воротникова називає такі: відсутність або недостатність безпосереднього контакту суб'єктів освітнього процесу, додаткове навантаження на них через недостатню мотивацію та несформовані вміння самостійної роботи [3].

О. Кривонос та О. Коротун до недоліків змішаного навчання відносять “небажання багатьох учителів використовувати електронне навчання, низький рівень володіння технологіями вчителів та учнів, залежність від техніки та Інтернету. Слід відзначити, що впровадження змішаної форми навчання вимагає досить великих зусиль з боку вчителя” [7, с. 22].

Ми вважаємо, що наявність недоліків змішаного навчання, яке нещодавно увійшло в сучасну освітню практику, зумовлено відсутністю розроблених методик, але з часом науковцям і практикам вдасться мінімізувати або подолати недоліки. Нині перспективи покращення ситуації ми вбачаємо у виборі оптимальної моделі змішаного навчання, котра сприятиме кращому засвоєнню навчальної інформації, активному залученню всіх суб'єктів освітнього процесу до різних видів діяльності, а також зануренню майбутніх учителів української мови та літератури у професійний освітній простір.

Отже, змішане навчання є цілеспрямованим процесом здобування знань, формування вмій і навичок в умовах поєднання аудиторної та позааудиторної діяльності на основі поєднання різних технологій задля досягнення мети освітнього процесу – формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні методичних рекомендацій для викладачів і студентів з реалізації різноманітних моделей змішаного навчання в освітньому процесі сучасного університету.

Використана література:

1. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54, вип. 4. С. 1-18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник / упор. Воротникова І.П. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2020. 48 с.
4. Змішане навчання: персоналізоване навчання кожного учня. URL: <http://prosvitcenter.org/zmishane-navchannya>
5. Коротун О.В. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 3(28). С. 117-129. URL : <http://ite.kspu.edu/home>.
6. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні : навч. Посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с.
7. Кривонос О., Коротун О. Змішане навчання як основа формування ІКТ-компетентності вчителя. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/19412/1/Kryvonos.pdf>.
8. Лісєцький К. Модель змішаного навчання в системі вищої освіти. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/lisetskyi_model.pdf.
9. Положення про дистанційне навчання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
10. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaJosvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchanJniaJbookletsreadsJ2.pdf>.
11. Стрюк А. М. Теоретико-методичні засади комбінованого навчання системного програмування майбутніх фахівців з програмної інженерії: монографія. Теорія та методика електронного навчання. Кривий Ріг: Видавничий відділ ДВНЗ «Криворізький національний університет», 2015. Том VI. Вип. (6): спецвипуск “Монографія в журналі”. 286 с.
12. Кухаренко В.М., Березенська С.М., Бугайчук К.Л., Олійник Н.Ю., Олійник Т.О., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г., Столяревська А.Л. Теорія та практика змішаного навчання : монографія; за ред. В.М. Кухаренка. Харків : «Міськдрук», НТУ «ХП», 2016. 284 с.
13. Фандєєва А. Змішане навчання як технологія змін і трансформацій. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4544.

References:

1. Buhaichuk K. L. Zmishane navchannia: teoretychnyi analiz ta stratehiia vprovadzhennia v osvittii protses vyshchikh navchalnykh zakladiv. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. [Blended Learning: Theoretical Analysis and the Strategy of Implementation in to Educational Process of Higher Educational Institutions. Information Technologies and Methods of Education] 2016. V.54, Edition 4. P. 1-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_54_4_3.
2. Honcharenko S. U. (1997) *Ukrainskyi pedagogichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid. 376 s. [in Ukrainian].
3. Dystantsiine ta zmishane navchannia v shkoli. Putivnyk. (2020) [Distant and Blended Learning at School. Guide book] / upor. Vortnykova I. P. Kyiv: Kyiv Borys Hrinchenko University. 48 s. [in Ukrainian].
4. Zmishane navchannia: personalizovane navchannia kozhnoho uchnia. [Blended Learning: Personalized Learning of Each Pupil] URL: <http://prosvitcenter.org/zmishane-navchannya>.
5. Korotun O. V. Metodolohichni zasady zmishanoho navchannia v umovakh vyshchoi osvity. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*. [Methodological Principles of Blended Learning in Conditions of Higher Education. Information Technologies in Education] 2016. № 3(28). S. 117-129. URL: <http://ite.kspu.edu/home>
6. Kryvonos O. M. (2013) *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v navchanni: navch. Posibnyk* [Use of information and Communicative Technologies in Education: Study Guides]. Zhytomyr: Publishing House of I.Franko ZhsU, 182 s. [in Ukrainian].
7. Kryvonos O., Korotun O. Zmishane navchannia iak osnova formuvannia IKT-kompetentnosti vchytelia. [Blended Learning as the Base of Formation of the Teacher's IT-Competence] URL: <http://eprints.zu.edu.ua/19412/1/Kryvonos.pdf>
8. Lisetskyi K. Model zmishanoho navchannia v systemi vyshchoi osvity. [The Model of Blended Learning in the System of Higher Education] URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/lisetskyi_model.pdf.

9. Polozhennia pro dystantsiine navchannia. [Regulations on Distant Education] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
10. Rekomendatsii shchodo vprovadzhennia zmishanoho navchannia u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity. [References as to Implementation of Blended Learning in Institutions of Pre-Higher and Higher Education] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaJosvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchanJniaJbookletsreadsJ2.pdf>
11. Striuk A. M. (2015) Teoretyko-metodychni zasady kombinovanoho navchannia systemnoho prohramuvannia maibutnikh fakhivtsiv z prohramnoi inzhenerii: monohrafiia. Teoriia ta metodyka elektronnoho navchannia. [Theoretical and Methodical Principles of Combined Learning of System Programming of the Future Specialists in Program Engineering: Monograph. Theory and Methods of Electronic Education] Kryvyi Rih: Vydavnychiy viddil DVNZ «Kryvorizkyi natsionalnyi universytet», V VI. Edition (6): special edition «Monohrafiia v zhurnali». 286 s.
12. Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia: monohrafiia [Theory and Practice of Blended Learning: monograph] (2016) / V. M. Kukharenko, S. M. Berezenska, K. L. Buhaichuk, N. Yu. Oliinyk, T. O. Oliinyk, O. V. Rybalko, N. H. Syrotenko, A. L. Stoliarevska; za red. V. M. Kukharenka. Kharkiv: «Miskdruk», NTU «KhPI», 284 s.
13. Fandieieva A. Zmishane navchannia yak tekhnolohiia zmin i transformatsii. [Blended Learning as the Technology of Changes and Transformations] URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4544..

Gruba T. L. Application of blended learning in the process of training future teachers of Ukrainian language and literature

The article clarifies the concept and describes the didactic potential of "blended learning", which is a purposeful process of acquiring knowledge, skills and abilities in classroom and extracurricular activities based on different technologies to achieve the goal of the educational process – developing professional competence of future teachers of Ukrainian language and literature. It is determined that blended learning takes into account the individual needs of students, allowing them to work at a comfortable pace and mode; contributes to the formation of the subjective position of the student by increasing his/her motivation, independence, involvement in reflection and introspection. Based on the application of blended learning developed and described in detail by scientists, it can be divided into several stages: independent processing of educational information by students, interactive classroom, practical and individual tasks for independent work, control. It is proved that the course of the process depends on the purpose of learning, educational materials and the chosen model of blended learning.

The paper describes the shortcomings and advantages of blended learning in the educational process of professional training of future teachers of Ukrainian language and literature. The advantages also include the expansion of diagnostic tools, as they can be used as traditional oral interviews, which allow to interview only part of the students; written works that take time to check and report its results; as well as self-assessment, peer review, which are becoming an integral part of the modern educational process, as well as computer tests that give students the opportunity to immediately see the results. The disadvantages of the application include the contrasting level of philologists' development of information and communication competence, which significantly affects the ability to successfully perform certain educational and cognitive actions and demonstrate the result.

The article states that blended learning will be a means of increasing the level of cooperation, will help combine educational and scientific activities, will allow the use of the latest technologies to improve the quality of learning. Further scientific research is needed to develop and update guidelines for teachers and students on the implementation of various models of blended learning in the educational process of a modern university.

Key words: *blended learning, distance learning, future teachers of Ukrainian language and literature, classroom and extracurricular activities, diagnostic teaching methods, advantages and disadvantages of blended learning, self-assessment, mutual evaluation.*